

MIQUEL BARCELÓ

Estudiós d'exterminis

Text i fotografia: Josep M. Muñoz

Miquel Barceló Perelló (Felanitx, 1939) és historiador. A finals dels anys cinquanta va anar a Barcelona a estudiar filologia a la universitat, amb la intenció d'esdevenir un escriptor. D'aquella vocació inicial n'ha quedat com a testimoni un llibre de poemes (*Així sia: elegies irremeiables*, Moll, 1957). A principi dels anys seixanta es va establir a Nova York, on va fer de professor a diverses universitats de la zona. L'any 1970 se li va declarar la malaltia que l'ha acompanyat d'aleshores ençà, i va retornar a Barcelona, on es va integrar com a professor a la Universitat Autònoma, de la qual ha estat catedràtic d'història medieval. A partir d'aleshores es va endinsar en el seu gran tema d'estudi: la societat andalusina, i concretament la seva destrucció a través de la dita «reconquesta» cristiana. Al respecte, ha qüestionat intel·lectualment la noció de la irreversibilitat de la unitat espanyola, associada a la noció de «reconquesta» per la historiografia espanyola des de mitjan segle XIX. Com a investigador ha treballat en camps diversos, des dels problemes monetaris i fiscals del món andalusí fins a la dinàmica de la societat feudal, i ha dedicat una atenció especial, en un treball en equip, a l'arqueologia medieval, i més concretament als sistemes hidràulics de les societats andalusines, amb prospeccions a les Balears, a Andalusia i al Iemen. Amb *Arqueologia medieval. En las afueras del 'medievalismo'* (Crítica, 1988) inicia una sèrie de llibres, sovint en col·laboració, que recullen els seus estudis sobre arqueologia hidràulica. A més, ha reflexionat sobre l'extermini de societats no europees, en articles a *L'Avenç*, a *L'Espill* i a *Faventia*, i en el pròleg a una edició catalana de Bartolomé de Las Casas (PUV, 2008). Va contribuir també a *Notícia nova de Catalunya* (edició de J. M. Fradera i E. Ucelay da Cal, CCCB, 2005) amb un text sobre Vicens i Soldevila. En els darrers anys ha aplegat en un sol volum els seus articles periodístics (*El país llamado deseo*, Ensiola, 2006) i ha publicat dos llibres de narrativa breu, *El terme de Manacor* (Ensiola, 2007) i *Trenc d'alba* (La Magrana, 2009), amb un rerefons biogràfic. Actualment viu retirat a Mallorca, des d'on segueix, esperançat, el procés sobiranista català.

Abans d'iniciar la conversa, hem convingut que deixariem de banda els aspectes personals i familiars, que pertanyen a la intimitat de l'entrevistat. Respectant aquest compromís, voldria però demanar-li com veu la relació entre l'historiador i la seva matèria d'estudi. Després que un francès (qui, si no?), Pierre Nora, hagi encunyat el terme d'“ego-histoire” per referir-se a la intersecció entre la memòria personal i la història general, com veu vostè aquesta relació? En el seu cas, què l'ha dut a interessar-se per una temàtica determinada? A primera vista és versemblant que hi hagi una connexió diguem-ne personal, entre un historiador i la seva matèria d'estudi, en especial si aquesta, amb els anys, resulta ser molt preeminent. Però això crec que és només a primera vista. Pot haver-hi casos on, en efecte, hi hagi hagut connexions més íntimes en l'elecció d'un tema de dedicació al llarg de la vida. No negaré que he conegut casos on aquesta aparença tengués qualche fonament real. Però seria tan complicat d'esbrinar i de resultats tan incerts i especulatius que no crec que valgui la pena l'exercici. I com que no sóc francès, no m'hi he entretingut mai.

A Felanitx, és ver, hi ha una gran tradició de narradors, de gent que conta molt bé les coses, amb precisió, que troba els tons adequats per contar-les, que sap fer pauses. Jo vaig escoltar-los molt. ☺

En el meu cas puc afirmar que no hi ha hagut connexions. Si la meua dedicació principal ha estat al-Andalus –allò que se'n deia «la España musulmana»–, més ben dit, la seva destrucció, va ser de rebot, d'un rebot inesperat. I té data, això. Entre 1963 i 1964 vaig fer una lectura de *La España del Cid* de Ramón Menéndez Pidal, un llibre en dos volums que encara conservo. De fet, era una biografia del Cid on anaven a parar tots els factors de canvis grans ocorreguts al segle XI. Bé, no m'ho vaig creure. Em va semblar un frau, tot tan compost, tan avinent. Jo no tenia cap motiu per impugnar-ho, era un ignorant. Havia llegit el *Cantar de Mio Cid*, però res més. La meua va ser una reacció furiosa davant el que me semblava un engany. Va ser això. Els motius de la meua fúria els desconec. Tenia 24 anys i vivia a Nova York. Tot, doncs, circumstancial i inconnex. Si fos francès tal vegada hi cercaria raons, però no ho sóc. Ho deixem, doncs, així.

De tota manera, no sé començar l'entrevista sense preguntar-li per un lloc i una data: Felanitx, 1939. És a dir, una població on han nascut alguns dels grans noms de la cultura catalana de la segona meitat del segle XX, com Miquel Bauçà o el pintor Miquel Barceló i que per tant, malgrat la representació de la postguerra, devia tenir un determinat tei-

xit social i cultural. I una data que marca un tombant crucial, la de la victòria de l'Espanya de Franco, tres anys després que el 'moviment' triomfés a Mallorca. Què significa haver nascut en aquest lloc i en aquella data? Felanitx, Felanitx, 1939. Jo hi vaig néixer el 27 de gener del 1939, quan en Franco entrava a Barcelona. Ho vaig sentir contar anys després. Felanitx, però, és un poble de silencis, molt hermètic. Jo sé el que vaig sentir a contar de la guerra, la postguerra i qui era qui i què deien que havia fet. Supòs que altres famílies també contaven versions dels fets, però la veritat és que no les vaig sentir mai. S'han mantengut enclaustrades en les cases i ara els més joves semblen desconèixer-les del tot. O dissimulen. No ho sé. La victòria dels lleials a Franco i al «*movimiento*» sembla que va ser total. Cert, qualcú gemegava però amb molta discreció, d'amagat. Ara, i ho he comprovat, els que tenen 50 anys no en saben res i s'estranyen del que va passar, que son pare d'aquest va fer això o això altre, o que hi hagi cinc, almenys, assassinats d'autor desconegut...

No conec les circumstàncies que van dur en Miquel Barceló, de can Cordella, a fer-se pintor. És més jove que jo, i jo ja no era a Felanitx. Però la cosa li deu venir de part de sa mare, de can Randa; l'habilitat, vull dir. En canvi, sí que vaig conèixer bé de nin en Bauçà, de can Meravell. Anàrem junts a l'escola de ca ses Monges de la Caritat. Però no li sabia dir com sorgeixen a Felanitx, justament.

A Felanitx, és ver, hi ha una gran tradició de narradors, de gent que conta molt bé les coses, amb precisió, que troba els tons adequats per contar-les, que sap fer pauses. Jo vaig escoltar-los molt. N'hi ha que diuen que a Felanitx hi ha una cosa rara que fa els vilatans diferents. Jo no ho crec. Molt de silenci i clausura sí que encara n'hi ha, qualche personatge fantàstic també. Però això passa arreu. Bé, no sé si a Manacor deu passar, no conec ningú d'allà, no me tract amb manacorers.

En particular, m'interessa quina relació estableix amb la seva llengua i amb la cultura pròpia: en quin moment es produeix aquesta trobada, i què significa. No entenc bé la seva pregunta. Vaig néixer i créixer en un cercle familiar i en un lloc on tothom xerrava en català o mallorquí; i un mallorquí, a més, ben peculiar. Va ser a l'escola que me vaig topar, com tots ho fèrem, amb l'espanyol que poc a poc aprenguérem, en els llibres i en el cine Principal. Ningú, però, mai mos va explicar a què venia tot allò. De fet, encara esper l'explicació. La sé. Però no me l'han dita mai. De molt jove vaig publicar un llibre de poemes a l'editorial Moll, 18 anys crec que tenia. A Barcelona vaig conèixer en Jaime Gil de Biedma i en Carles Barral. Vaig veure dues coses: que el tipus d'emocions d'adolescent que volia transmetre podien ser exposades millor amb el llenguatge d'en Jaime, sobretot, que amb el que coneixia jo, llavors, de la tradició poètica catalana. De fet, vist des d'ara, el meu pobre assaig poètic juvenil en català no té connexions ni amb l'escola mallorquina ni amb els seus renovadors, en Blai Bonet,

en Jaume Vidal o en Josep Maria Llompart, per exemple. De fet era un calc de les traduccions de Rilke en castellà. I segona, me vaig torbar poc a entendre, després d'una vintena de poemes en castellà, que ni aquella era la meua llengua, que no li tenia l'oïda feta, i que jo no tenia pasta de poeta. I aviat, dos anys o tres després, ho vaig deixar córrer. I mai més no he tornat a escriure poesia.

Professionalment he escrit sempre en català, castellà i anglès. I ara a la meua edat no m'agrada fer-ho en castellà. No sóc bilingüe.

Tampoc no sé ben bé què és la cultura pròpia.

Ha esmentat Rilke, però quins altres autors havia llegit d'adolescent o, en tot cas, considera que el van influir en la seva etapa de formació? Jo a ca meua, des de molt aviat, vaig començar a llegir tot el que hi havia a les prestatgeries de les llibreries amb portes de vidre i dins baguls que estaven en el porxo. Eren conjunts ben separats que feien evident la seva procedència distinta. Els de les llibreries eren llibres de teologia, d'apologètica –en castellà i, la majoria, en llatí. Intentava llegir els primers i passava les planes dels altres, sense deixar-m' en una però. No entenia res, però sí que percebia que allà s'amagaven exercicis de rigor intel·lectual tot i que, com he vist després, eren formalismes entorn de res, de coses que no eren ver, d'una fantasia perillosa.

Als baguls, igualment ordenats, però, hi havia novel·les d'en Blasco Ibáñez, d'en Vargas Vila, amb il·lustracions, una que es deia *La casa de la Troya*, altres de n'Emilio Salgari, etc. M'ho anava llegint tot. Entre els 9 i 14 anys aproximadament. No podria dir com vaig compondre tot això, com me va afectar. Sí però que vaig saber, al final, que hi havia dos grups de llibres i que, probablement, hi havia més passió en la *Catena aurea* o en els toms de portada verdosa de sant Tomàs d'Aquino que no podia llegir que en els volums rebregats d'en Blasco Ibáñez i altres. Que el secret estava amagat en aquella escriptura que no entenia més que en les històries aquelles d'homes i dones que jugaven a metges. I ara n'estic convençut, que era així. Hi ha més mal i de major significat en la classificació de les categories d'infidels i com destruir-los de Tomàs d'Aquino que en aquelles novel·les. Ara llegir la *Secunda secundae* d'Aquino posa els pès de punta si l'entens en tot el seu abast, i aquelles ficcions fan com riure. A més, el text d'Aquino no ha envellit.

Després, fent el batxillerat vaig anar llegint tot el que me deien, que era molt poc. I per motius familiars vaig conèixer n'Encarna Vinyes, esposa d'en Josep Maria Llompart, i a través seu vaig començar a llegir els poetes mallorquins i moltes altres coses. I Bécquer i Espronceda, també. Al final, venc a dir que no vaig seguir mai cap direcció concreta. Tampoc ningú no la donava. I a Barcelona em vaig trobar amb un cos de literatura que no em va acabar d'agradar mai. I que tampoc no em servia.

Vostè estudia a la Universitat de Barcelona, a finals dels anys cinquanta. Com era l'ambient d'aquella universitat? Quins professors hi troba? Jo vaig fer la

carrera de filologia romànica a Barcelona. Crec que José Manuel Blecua feia un any que havia arribat a aquella universitat. I el vaig tenir de professor. També hi era en Martí de Riquer, a qui dec, per cert, poder haver estat quaranta anys a la Universitat Autònoma de Barcelona. Jo estava greument malalt i qualcú, el 1973, volgué aprofitar l'avinentsa per fer-me fora. I en un acte de generositat, delicadesa i autoritat, certament, el Dr. Riquer es va presentar a l'hospital i em digué talment: «Posa't bé quan puguis, i no et preocupis de res més». No ho havia contat mai. Aquest era l'ambient de la primera època de l'Autònoma. Però reflectia un poc l'ambient familiar, o quasi, del 1957 al 1961 a la UB. Érem molt pocs i es van establir complicitats de tota mena. El Dr. Riquer era una autoritat en tots els sentits i una de les seves qualitats eminents era la lleialtat. Ara, els codis que la determinaven no sé quins eren. Ho sabia ell. I jo sempre m'he considerat en deute amb ell. Ja està explicat.

Sí que hi vaig aprendre, però més pels intersticis dels discursos professorals –en general miserables, amb les excepcions esmentades a les quals cal afegir la del Dr. Antoni Badia Margarit. Jo volia escriure, i vaig viure tota l'estada universitària en funció d'aquest desig. Fins que,

Hi ha més mal i de major significat en la classificació de les categories d'infidels de Tomàs d'Aquino que en les novel·les de Blasco Ibáñez. Llegir Aquino posa els pès de punta si l'entens en tot el seu abast ?

ja li he dit, vaig adonar-me que no podia escriure poesia o prosa personal, diguem-ne, en aquella llengua, que jo no era bilingüe, i que, a més, no estava fet per escriure poesia, fos això el que fos. I punt, fins que el 1964 vaig llegir *La España del Cid* de Ramón Menéndez Pidal. I aquesta és una altra història.

Acabada la carrera, a principi dels anys seixanta, se'n va als Estats Units –cosa que llavors era molt més excepcional que no pas ara. Què el va empenyer a fer aquesta opció? Com i a quina universitat va anar a parar? Hi vaig anar per motius personals. Primer a Anglaterra, el 1963, crec recordar i després a Nova York. Hi vaig estar fins al 1970, d'on vaig tornar degut a una greu malaltia. Vaig ensenyar espanyol i rudiments de literatura espanyola a la New York University, al Hunter College de la City University de Nova York i a la SUNY de Stony Brook. Segurament sense aquell incident de salut no hauria tornat mai.

Quin impacte li fa la societat americana –o potser hauríem de dir més concretament la novaiorqueesa– dels anys 1960? Vostè ve d'una dictadura, i es

troba amb el moviment dels drets civils, les protestes contra la guerra del Vietnam i, és clar, els grans canvis socials i culturals (l'arribada de la generació del *baby-boom* a la universitat, el feminisme, «sexe, droga i rock'n'roll»). En quina mesura hi participa? I com l'afecta en la seva pròpia visió del món? Més exactament novaiorquesa, hauríem de dir. Aviat me'n vaig adonar, d'això. Roanoke, Virgínia, o Selma, Alabama, eren clarament diferents. Però no del tot. No entraves a Harlem, per exemple, o a Bedford-Stuyvesant. La separació racial, aquest era un fet massiu. De dia, negres pertot arreu; a les nits, tothom ben separat. Residències nocturnes ben distingibles, innegociablement allunyades. És clar que hi havia carrers d'interstícis, petits barris ambigus, però pocs. La separació tan massiva i estricta sí que me va inquietar, i molt. Remetia a un passat infernal i no en podia sortir res de bo, de tot allò. Record que l'únic llibre de gruix sobre la qüestió esmentat acadèmicament –amb reserves, però– era d'un tal [Herbert] Aptheker i que era un membre notori del Partit Comunista, cosa que ja el desacreditava. No record bé el nom, però el meu enyorat amic Enric Ucelay ja em corregirà. El que sí record bé és l'aparició dels llibres d'Eugene Genovese i de Winthrop Jordan que inauguraven amb esclat l'interès del món acadèmic blanc per l'esclavitud i els seus descendents, tot tan recent encara.

I allà, de cop, era jo, fent de blanc. A tots els efectes. I no m'agradava gens el paper. Però no hi havia escapatò-

Mai no m'han donat una explicació, de la imposició del castellà. Jo la sé, ara, l'explicació. I no la vull sentir. Però tanmateix l'ocasió per donar-me-la, a mi i a tots els altres, ja ha passat. De fet, no se'ls ha ocorregut mai, que ho haguessin de fer 9

ria possible. Bé, sí, una: anar-me'n, fotre el camp. Arribar, però, a aquesta conclusió duia temps i, a més, on anar?

Hi havia, a més, la guerra, la de Vietnam. Una bestialtat. Colossalment desigual. Uns amb aviació i els altres sense. Per posar un exemple. Les manifestacions. Els crits dels que miraven passar, exaltats, reclamant que es bombardegés Hanoi. I el més sublim: *Bomb they back to the Stone Age*. Bombardegeu-los fins a tornar-los a l'Edat de Pedra. La marxa sobre Washington: *On on to the Pentagon*. I el negre que me diu: la mida sol ser de 100 a 1, per cada americà mort 100 vietnamites. Però com més dur i més americans matins, menys durarà. I finalment el clamor majoritari: *Bring the boys home*. Porteu els nois a casa. Perquè els asiàtics no en matins més, dels nostres. Una simplificació, però va ser així.

Vaig fer, doncs, inevitablement de blanc. Bé, d'un subgrup, almenys llavors, un *dago* –deformació de Diego– d'aspecte com d'italià del sud. Era certament així. Res a dir.

Mai no vaig creure, però, que els blancs eren dolents i els negres o asiàtics bons. Això era una beneitura. La cosa era i és molt més complicada i no pot ser reduïda a classificacions pretesament morals. Ni hi ha, crec, sortides personals, per molt enginyoses que siguin –que n'hi ha, de ben fabricades– a la qüestió de per què hi ha des 1492 tants d'homes blancs, tants d'uropeus fora d'Europa. Feis els comptes i veureu... D'això vaig començar a adonar-me'n allà, a Nova York. No sé com hagués acabat tot si no hagués aparegut la malaltia greu que m'ha acompanyat la resta de la vida. Però vaig aprendre a ser un europeu marginal, o menys dramàticament reservat, refractari a la diversitat personal. En certa manera, i ja se'm perdonarà la cruessa, a no fer-me gaire amb els meus.

No venia d'una dictadura, exactament. Ja entenc que aquest paraula és una abreviació d'una cosa més complexa. Venia del final d'una guerra on hi havia uns guanyadors clars, afanyats a cobrar-se la victòria, i uns que havien perdut del tot i altres que havien només mig perdut. En tot cas uns comandaven i els altres feien el cap viu o estaven castigats. I nosaltres, les criatures, au, a aprendre el castellà que no havíem sentit mai xerrar, excepte al cinema. O molt casualment. I no tots. Mai no m'han donat una explicació, d'això. Jo la sé, ara, l'explicació. I no la vull sentir. Però tanmateix l'ocasió per donar-me-la, a mi i a tots els altres, ja ha passat. De fet, crec, no se'ls ha ocorregut mai que ho haguessin de fer.

De fet, no vaig anar a Nova York directament. Hi ha un trànsit per Barcelona on devia passar igual que a la vila, però en gros. Però jo no coneixia les famílies i no sabia amb qui me trobava a la universitat. Al contrari que a la vila, on coneixia a cadascun dels guanyadors i veia què feien i no feien, les cares que tenien, amb qui es casaven... Tot això se m'escapava a Barcelona. Sens dubte hi era, però no sabia exactament on. Més motius per a la reserva... Entre una cosa i l'altra no vaig entendre mai com funcionava allò de Barcelona. I me'n vaig anar. Foren anys decisius per a tothom, com vaig constatar a la tornada el 1970. Aviat vaig pensar que era una sort haver estat fora, tan lluny, ocupat en problemes inesperats, com era, per exemple, l'estricta separació racial, i haver-me estalviat tot allò del maig de 1968, que des d'on jo era es contemplava amb molta reticència.

Deixi'm, per favor, aclarir una cosa. Crec que he repetit dues vegades l'encontre sobtat, a Felanitx, amb el castellà i la manca d'explicació de per què succeïa una cosa tan notable. També li he dit que fa estona que ja en sé els motius, jo. Però oficialment no els mos han donat. Motius argumentats, vull dir. Hi ha, però, un episodi, al qual m'he referit qualche vegada per escrit, que crec oportú repetir perquè il·lustra bé el que vull dir. A l'antiga escola, a la vila, a la classe meva, un dels alumnes més indecisos a l'hora de contestar les preguntes era l'alumne Nicolau. Un dia –en Rafel Panxeta se'n recordarà perquè hi era també–, el pare Bauzà li exigia que descrigués

què era una illa. Davant la resistència de l'alumne Nicolau a contestar, el pare Bauzà insistí i, per ajudar-lo, li demanà: «*Qué es Mallorca?*». I aquí, l'alumne contestà: «*Una isla*». Però la següent pregunta del pare Bauzà era inevitable i duríssima: «*¿Por qué Mallorca es una isla?*». I ara sí, l'alumne Nicolau amb els ulls brillants d'una saviesa recobrada, segur de si mateix, contestà: «*Porque todos somos españoles*».

No he sentit encara explicació millor del que ens passava. I això, crec, també té a veure amb Menéndez Pidal i el seu llibre. La traça dels seus arguments és similar a la de la resposta de l'alumne Nicolau. Ja està dit.

Vostè havia anat a Barcelona a estudiar filologia romànica, perquè volia esdevenir un escriptor, però el fet és que després del parèntesi americà s'acaba doctorant en història medieval, amb una tesi sobre les llegendes entorn de la conquesta àrab llegida el 1971 a la Universitat de València. Què el va portar a fer-se un historiador? Hi té a veure, l'experiència americana? I fins a quin punt és decisiva la lectura, que ja m'ha esmentat dues vegades en el curs de la conversa, del llibre de Menéndez Pidal sobre l'Espanya del Cid? Crec que, tot i que desordenadament, ja he contestat en part la pregunta. És en el context del Nova York que he explicat on es produeix la lectura del llibre de Menéndez Pidal. I de cop apareix el vell blanc europeu, el Cid, salvant Espanya, la Cristiandat i Europa de l'«oleada africana» dels almoràvits. Un noble castellà conquerint València i barrant el pas als «africans». La fúria meua. Però una fúria freda. Com ho sabia ell, en

Menéndez, allò? De fet, no ho sabia. Tot allò era una trama, un mecano que es podia desxifrar i desmuntar.

Bé, resumint: sense la meua estada a Nova York la meua vida hagués estat una altra. No sé ben bé quina, ni si millor ni pitjor, però una altra sí, sens dubte. I ara que hi penso segurament hauria estat pitjor.

En tornar de Nova York, doncs, comença la seva trajectòria com a historiador, que se centrarà en l'anàlisi de les societats andalusines. La tria del camp d'estudi no serà, però, l'única innovació que el diferencia del medievalisme d'aquell moment. Metodològicament, llavors, vostè dona a conèixer la contribució de l'economista egipci Samir Amin, considerat un 'neomarxista' i de qui vostè traduirà i prologarà l'opuscle *Sobre el desarrollo desigual de las formaciones sociales* (Anagrama, 1974). Què li interessa, de l'aproximació de Samir Amin? No és ben bé així. Jo vaig arribar a interessar-me per al-Andalus de rebot. El primer que vaig fer va ser dedicar-me a estudiar les monedes visigodes a partir del catàleg de George C. Miles publicat el 1950, crec recordar. Calia entendre que formaven part d'un sistema fiscal. La idea era molt senzilla però, vistos els resultats ara, tenia una considerable potència subversiva: les monedes eren produïdes en règim d'exclusivitat per un sol emissor, l'Estat. I per què ho feia? No podia ser comprès això fora d'una trama fiscal i per tant, emissió i ús de peces de moneda no servia per a mesurar la riquesa, diguem-ho així, d'una societat, sinó la capacitat d'un estat de generar i mantenir una trama fiscal. I, en aquest joc, tant li

feia la natura i qualitat de les peces emeses. Les encunyacions visigodes no mostraven cap declivi "econòmic" ni tampoc una desfeta constatable de la trama fiscal, que era en tot cas petita. I d'aquesta manera senzilla es podia veure que la dita invasió àrab no es va topar amb un estat o societat decadent.

L'estudi de la nova moneda islàmica es tornava així imprescindible per a reconèixer i midar el nou estat. Va ser, principalment, a partir d'aquesta perspectiva intel·lectual que em vaig interessar per al-Andalus.

Jo havia llegit a Nova York qualche articlet a la *Monthly Review* d'un tal Ahmad El Kodsý que va resultar ser un pseudònim de Samir Amin. Més tard va publicar en francès un llibre esplèndid sobre *L'échange inégal* on es pretenia mostrar com el subdesenvolupament, que es deia llavors, era creat constantment per un capitalisme de, com és sabut, naixença europea, Estats Units compresos. I, per tant, definia un enemic comú, o una adversitat comuna. Això quadrava amb el que es veia i amb el

Per què creixen els comtats catalans i per què si ho fan han de «conquerir» altres, no és evident. Les metàfores com «expansió» o «plenitud» tapen la falta de coneixements concrets i l'absència de línies racionals de discussió ;

que se sabia del que va passar des de 1492. I amb els processos inquietants de la descolonització.

Al marge d'aquest llibre voluminós, n'Amin publicà un opuscle sobre el desenvolupament desigual de les formacions socials, que és el que jo vaig traduir i prologar, a l'editorial Anagrama. Això era el 1974. L'opuscle posava de manifest que històricament els estats o els ordres polítics suprafamiliars s'organitzaven a partir de trames tributàries centralitzades i que, en canvi, el feudalisme europeu havia desenvolupat un sistema de rendes personalitzades i dependències al marge de qualsevol estat, creant així formes més eficients i estrictes d'autoritat. El feudalisme resultava ser una excepció. Finalment es veia, idò, que el vencedor tenia arrels molt antigues.

En aquell moment ningú, i repetesc ningú, no era capaç d'assenyalar diferències estructurals, a part de les religioses, entre l'Espanya cristiana i la musulmana. Tota mena de confusions de la pitjor espècie i elucubracions eren possibles. Les nocions de tribut o renda podien començar a filar més prim. Les monedes i l'estat. Això. Vet aquí el començament.

Ja sé que a Amin i altres com ell se'ls deia «neomarxistes» pejorativament. Aquest tipus d'anàlisi i consideracions empenyaven molt els «psuqueros» per als quals el capitalisme i el seu final, ja improbable el 1974, eren rectilinis. Bé, no ho sé segur, això, perquè no hi era. Però

això dels neomarxistes i de les colònies semblava que els enutjava. I ara, a més a més, els «moros» a casa. Però jo, després del sotrac de salut, m'ho passava bé. Però necessitava ajut d'altres i el vaig trobar i molt generós sempre. Si no, els projectes de coneixement s'haurien quedat en gairebé res.

Parlem d'aquests altres. Vostè es vincula, des del moment del seu naixement l'any 1977, a *L'Avenç*, on consta des del número 1 com a membre del consell assessor, i on comença a desplegar la seva concepció històrica i historiogràfica, més enllà dels articles més especialitzats sobre moneda i fiscalitat que publicava en revistes acadèmiques. Així, en el número 16 de la nostra revista (maig '79), coordina un dossier titulat «Què va ser l'expansió feudal catalana?», on vostè afirma, en la presentació, que «després de J. Vicens Vives, la recerca històrica catalana ha fet renúncia d'aquesta enorme qüestió», l'expansió medieval, de manera que «són investigadors estrangers els qui se n'ocupen». A més, assenyala que aquesta abdicació i aquesta poca comprensió «van acompanyades per una forta utilització ideològica», que estableix una identitat entre expansió i plenitud nacional. Més enllà d'aquesta denúncia, vostè aposta per retornar a al-Andalus «la seva entitat històrica», lluny de les visions que el presentaven com un conglomerat viscós, fràgil i rudimentari, del qual podia dir-se que «la conquesta és la prova de la seva irremeiable susceptibilitat a ésser conquerit». Com va ser generalment rebuda, una tal proposta? És complicada la pregunta, perquè mescla coses, en la meua apreciació, de diferent cronologia. Cronologia fina, cal dir-ho, que vostè com a lector no té, si no l'hi diuen, per què advertir. Bé, el 1979 tots en la professió i fora sabíem que hi havia hagut una «expansió» catalana. València, Mallorca i les altres illes n'eren la prova. Estarà d'acord amb mi, suposo, que el terme «expansió» no conté per si mateix cap explicació, és més aviat una metàfora, una al·lusió a un augment. Però no hi ha cap indicació de les causes d'aquest augment. Tot i donant per bona –que ja és molt fer– la metàfora orgànica, és clar que es tracta de dues qüestions de mena diferent. Per què creixen els comtats catalans i per què si ho fan han de «conquerir» altres, no és evident. Les metàfores tals com plenitud, etcètera, tapen la falta de coneixements concrets i l'absència de línies racionals de discussió.

Però tota una altra cosa són els conquerits. I jo li asseguro que llavors, el 1970, a la professió, i ja no diguem fora, s'ignorava qui eren, què feien i fins i tot com eren, quin tipus de societat hi havia organitzada. Res. Eren musulmans, això sí. I, segons tots els indicis, ocupaven il·legítimament terra hispànica. Fantàstic. Ja hi tornarem, a això. Amb aquestes despulles intel·lectuals no es podia anar gaire lluny.

La proposta, clarament, no va ser ben rebuda. Tampoc amb hostilitat, sinó com a cosa curiosa i passatgera

d'un personatge efímer, vengut del fred. A mi m'era igual. La recepció era comprensible. El que jo havia de fer era tirar endavant. I així va ser.

Per precisar més la pregunta anterior, puc aportar un record personal d'aquella època. A Mallorca, en els més aviat reduïts cercles catalanistes, la seva vindicació d'al-Andalus va ser rebuda amb una certa prevenció, perquè es temia –des de la inseguretat que dóna la fragilitat– que això podia «qüestionar» la conquesta catalana i donar arguments als anticatalanistes. ¿Hi va haver, en aquest sentit, una recepció específicament mallorquina (o balear) a la seva proposta historiogràfica? Sí que hi va ser, petita i efímera com les sobrassades del porc de l'any passat. Durant anys vaig pensar que ho havia plantejat inoportunament, amb poc encert. I me sabia greu. Però ara, en canvi, crec que ho vaig fer bé. No hi havia feina feta. Jo raonablement coneixia tot el que s'havia escrit sobre al-Andalus, del qual Mallorca era un petit apèndix. L'any 1970 ningú, dic ningú, no podia argumentar amb coneixement si arran de la conquesta de 1229 la població musulmana, per dir-ho així, havia estat exterminada o si, al contrari, se n'havia conservat una gran part. No hi havia estudis poblacionals, exceptuant els derivats d'estimacions sobre la grandària de Ciutat, a la qual se li adjudicava la xifra d'uns 20.000 habitants. Sí, ja sé que molta gent pensava que de moros no n'havia quedat cap. I altra gent, molta també, pensava que sí. A mi, en aquell moment la idea de plantejar un extermini no me semblava una possibilitat. I ho vaig dir. Provocativament, és ver. Però no es podia dir d'una altra manera. Tampoc no era cosa d'anar al confessionalari a contar-ho. Anys després, s'ha de dir que va ser un extermini fet de forma sistemàtica. Extermini vol dir la destrucció de les persones i dels sistemes de reproducció social, allò que en Bartolomé de Las Casas en digué «destrucción de linage». Un extermini, a més, fet a velocitat caribenya. El càlcul és que cap a 1270, com a molt, no quedava ningú descendent dels originals. Jo crec que es podria escurçar la data al 1250. Avui la de les Balears és, crec, la conquesta medieval més ben coneguda, amb més precisió de detalls, en el conjunt de la història europea.

Els catalanistes com jo podem estar ben contents de saber-ho. La desconexió amb el guió de la història d'Espanya es produeix justament aquí, amb aquesta mena de sabers. La història de Mallorca comença el 1229. Just i prou. Amb la conquesta catalana. Qui pretengui mantenir una altra cosa va tot a compte seu, és el seu risc.

Una altra cosa és posar-se casulles i treure banderes o fer processons. O sentir-se portador de civilitzacions. Un pot sentir veus, però és prudent i de bona educació no dir-ho a ningú. I compte, allò va ser el que va ser, un extermini planificat i dut a terme amb minuciositat extrema. No un rampell. I no totes les societats són resultats d'això. Les d'Amèrica, sí. Ja sé que això molesta, però s'ha de dir. És guardar la memòria de l'espècie. Si volen tocar tambors i treure custòdies i fer xerrars commemo-

ratius, que ho facin. Però qui hi ha dut a terme la desconexió real amb el guió de la història d'Espanya hem estat uns altres. Ells no.

En els primers anys vuitanta, en un temps en què la transició s'acaba a Catalunya amb l'elecció de Pujol com a president i a Espanya amb l'accés dels socialistes de González al govern, vostè publica a *L'Avenç* una sèrie de notes esparses, on, amb una escriptura punyent i amb el context polític com a fons, glossa la seva posició com a historiador. Hi llegim, entre altres coses, l'apel·lació a defugir «la mitificació del passat» en el procés de nacionalització que Catalunya està engegant; la denúncia que els ideòlegs del nacionalisme espanyol no suporten la diferència; i l'afirmació que «la qüestió ver-tadera és com escriure la història dels vençuts». I hi apunta, en un bitllet amb un títol fusterià («Evanescents mossàrabs...»), la que em penso que serà una de les seves reflexions més consistents i perdurables: la denúncia de la visió de la història d'Espanya («una o unitàriament autònoma», precisa) com un fet històricament inevitable. ¿Podríem dir que en aquells escrits ja hi trobem definides les grans preocupacions de l'historiador, i del ciutadà, Barceloní? Sí. Me'n recordo molt d'aquells bitllets. I, en efecte –i potser anant més lluny del que vostè insinua– tot el que he fet surt en gran part d'en Joan Fuster.

Avui la de les Balears és la conquesta medieval més ben coneguda en el conjunt de la història europea. Els catalanistes com jo podem estar ben contents de saber-ho ;

I de la tensió adversa amb en Jaume Vicens Vives i adversíssima amb en Ferran Soldevila. En Fuster és el gran desconectador de la història d'Espanya. I ho fa de manera molt senzilla. He explicat fa poc la meua opinió de com ho fa en un article a *L'Espill*. Espanya és «la fantasia armada». I és una. En això el catalanisme ha tengut un problema de reconeixement. Les fantasies són indivisibles. Jo conec molt bé, crec, com la va creant Menéndez Pidal. Punt per punt, estació per estació, com qui fa un virus al laboratori –si és que es poden fer allà. Fa pena. Sense armes no s'aguanta.

M'interessa molt això que diu de la «desconexió» amb el guió preestablert de la història d'Espanya. També perquè això fa que s'interrogui sobre com cal fer la història de Catalunya. Aquesta preocupació és explicitada en un cèlebre article que vostè, juntament amb Enric Ucelay da Cal i Borja de Riquer,

publiquen el juny de 1982, en el número 50 de L'Avenc, amb el títol «Sobre la historiografia catalana» i que va fer un cert soroll. Vostès hi afirmen, d'entrada, «l'ambigüitat profunda del subjecte històric [Catalunya] motiu de recerca i de reflexió», una ambigüitat derivada del fet que «la història d'Espanya ha pogut imposar la seva pròpia narració d'un procés imparabile vers una unitat», unitat encarnada en un Estat que és considerat com a «intocable». També hi diuen que la historiografia catalana ha complert la funció d'acompanyar el projecte històric del nacionalisme burgès català, tot assenyalant-ne al mateix temps «els fonaments del propi projecte –el dret excepcional a la nacionalitat– i els límits d'aquest projecte –l'Estat espanyol». No sé si ho resumeixo bé. En tot cas, trenta anys després, què li sembla que ha canviat, respecte d'aquell diagnòstic? Jo crec que ara cap dels tres autors escriuria ben bé el mateix. Jo, certament, no. Ara sé més coses concretes, puc reconèixer problemes nous i formular-los amb més precisió i senzillesa. Justament, aquella ambigüitat del subjecte –a què vostè feia, amb raó, referència–, era, almenys per la meua part, com a medievalista, una percepció errònia, enganyosa, del pas-

Les conquestes catalanes de Mallorca i de València tenen la susceptibilitat d'alterar el guió de la irreversible unitat espanyola. Faltava, però, un ordre mental que ho fes possible. I aquí és on entra Joan Fuster

sat; un passat que, en realitat, era senzill descriure. Miraré d'explicar-ho.

Sí, en efecte, el subjecte històric de Catalunya és percebut sempre com a ambigu, fugisser, ara hi és, ara no hi és. Té com un doble tacte. És com quan et toques la punta del nas amb els dits índex i del mig creuats i notes dos nassos. N'hi ha un només, però. Se sap, més o menys, quan comença amb tot allò dels carolingis i els Borrells i deuria haver acabat el 1939, amb la victòria dels nacionals d'en Franco. La visió retrospectiva d'un final possible tendeix a fer creure que aquesta solució advinguda fos l'única possible i que, per tant, tots els episodis que componen la narració d'Espanya conduïen a aquest final de celebració de la unitat. Per tant, dit així, era també un camí irreversible, únic. Una vegada transitat queda esborrat i només pot contar-se. Compte amb això. Diu la historiografia espanyola que qui entra en aquest camí ja no se'n pot sortir, que l'ha de seguir per sempre.

¿Quin és el fonament d'una afirmació tan agosarada, tan terrible, com és fàcil evocar-ne els exemples més recents, del segle passat? Justament, fa pocs dies, el juny d'aquest any, ho vaig sentir per TV, i després el mateix

Josep Ramoneda feia referència a la frase emesa per un tertulià: «*El solar es nuestro*». Si els llanitos de Gibraltar no volen ser espanyols, doncs que marxin. Si els catalans volen un «estat català» poden anar a fundar-lo a Groenlàndia. Tal qual, va dir. On, per cert, volien enviar els moriscos també, el 1609. «*El solar es nuestro*». De qui, exactament? Dels espanyols, d'Espanya. I des de quan? La resposta correcta és des de sempre. Per això va ser legítim destruir els moros, al-Andalus, un extermini que no compta per a res, banal. Allò d'Amèrica requereix explicacions, entre altres motius perquè hi ha sobrevivents. El d'aquí, peninsular, no en necessita cap. «*El solar es nuestro*». Magnífic i complementari a l'expressió crucial de José Antonio: «*España es irrevocable*». Senzill, el predicat. «Irrevocable» vol dir exactament que una vegada dita no pot ser tornada a pronunciar. És el verb constituent. Tot això és, clarament, una fantasia, però armada. La historiografia catalana sempre ha estat una narració intervinguda, en graus desiguals d'intensitat, és ver, sempre tractant de ser encaixada d'una manera o l'altra en l'adveniment d'Espanya, fent tota mena de contorsions, ajustaments i silencis. Que no han servit de res. S'havia de fer com una narració solapada perquè, de fet, posem des de 1714, diguem-ho així, les coses eren així, o començaven a ser-ho. Però la condició principal d'aquesta narració era un passat integrat, comú, i amb una tendència clara a la unificació. I això es troba amb els «moros», amb la «reconquesta». Vet aquí un projecte clarament comú, engrescador, llarg –estranyament llarg– però amb final feliç. Sembla antic, però no ho és, és molt modern. Historiogràficament comença a usar-se el 1840. Modesto Lafuente, el 1851 li dóna un sentit territorial vague, ampliar fronteres, i el consolida com a període històric. Però va ser Cánovas del Castillo, coordinador de la *Historia general de España*, entre 1874 i 1900, qui caracteritza la noció. Abans no n'hi havia, de «reconquista»; hi havia «restauració» de l'ordre eclesiàstic, dels bisbats... Una ficció eclesiàstica és convertida en narració nacional, solar inclòs. Fa dos dies, d'això. Un historiador mexicà ho ha mostrat de manera impecable. Es diu Martín F. Ríos Saloma, en un llibre publicat el 2011. Fa rialles.

Tornant al medievalisme català... Hi havia massa coincidències aparents per estalviar-se de ficar les conquestes de Tortosa i Lleida en el mateix sac de la «reconquesta». I ho fan, en general, amb reticències, amb poc aire èpic, tot i segurament tenir-ne ganes, d'alçar la veu. Queda millor. Perquè, entre altres coses, és l'altre qui es posa les medalles i el resultat final: el final de la «reconquesta» resulta ser Espanya i Amèrica, just abans de prendre Granada. I ara sí que hi ha «solar». Tothom hi està d'acord que la cosa comença amb els Catòlics i Granada.

Passa, però, que les conquestes catalanes de Mallorca i de València, que generen un paperam immens, i poden ser íntimament conegudes, tenen la susceptibilitat d'alterar el guió. Just calia fer-ho, enginyar-se per fer-ho. Faltava, però, un ordre mental que ho fes possible. I ve Fuster. I elaborant sobre idees difuses anteriors diu,

el 1962, que el País Valencià és el resultat net de la conquesta catalana, net i nou: accepta senzillament l'extermi dels nadius, i marca amb foc que un tros del «solar» té un passat recent, propi, que no ha seguit les fases constitutives la nació espanyola, i l'arma. Fins avui. No calia ser historiador per a veure això, calia només ser intel·ligent, sense prejudicis i probablement no català del Principat. Que els «moros» eren el punt dèbil, vulnerabilíssim del guió espanyol era clar. Com atacar-lo era també molta feina. Era, però, crucial. No hi ha passat unitari: destruir al-Andalus, a partir de la meitat del segle XIII, de la Segona Croada, no constitueix, ni de molt, una empresa comuna. Com tampoc no ho va ser, tot i les diferències, la de les Índies o les Canàries. Les diferències de conquesta i les modalitats colonials són sensiblement diferents. I el grau de coneixement que en tenim és substancial. En sabem molt més de les catalanes. Jo crec que ara per ara és l'acció colonial europea, a més de la primera de gran abast, més ben coneguda. No hi «solar», tranquils. La desconexió està feta. És, és clar, insuficient, calen els renecs, l'acció política. Però el dels soterranis jo crec, modestament, que està fet.

Deixi'm tornar un instant a l'article que esmentava abans, on vostès fan un recorregut, esquemàtic i aproximatiu, per la historiografia catalana, des de la d'arrel romàntica a l'alternativa (parcial, diuen) que significa la irrupció d'en Vicens i la seva escola, per acabar en el que anomenen «frontpopulisme historiogràfic», respecte del qual, tot i reconèixer-ne les aportacions, acaben sent crítics. I assenyalen un estat de «profunda confusió» que envolta la historiografia catalana. Pel que fa en concret al medievalisme («bressol tradicional i parcel·la bàsica» de la historiografia romàntica), assenyalen com «en els darrers anys ha estat totalment 'revisat' i modificat», un replantejament que ha estat obra d'historiadors forans (i citen: P. Bonnassie, C. Carrere, M. del Treppo, G. Pistarino, Th. Bisson, P. Guichard, R.I. Burns, Ch. E. Duforcq). ¿En quin sentit havia estat modificat, i per què pre-

cisament a càrrec d'historiadors forans? ¿Com hi van respondre les noves promocions de medievalistes catalans? Anem per parts. Jo no puc deixar de tenir reticències amb l'obra de Vicens Vives, tot i que no les voldria tenir perquè és un personatge sensible, complicat, i que va haver de prendre decisions difícils, difícils d'avaluar. Va introduir elements de racionalitat en el garbuix de la Història d'Espanya, començant des del principi, cosa que no tenia remei.

Vist amb un poc més de perspectiva, el «frontpopulisme historiogràfic» venia a ser la resistència als fonaments del guió historiogràfic espanyol, l'acadèmic i dels sectors culturals que el compartien i encara ho fan. De qualitat molt diversa, amb poca traça, sovint, amb orientacions massa emotives, amb grisor, però era tan profús i combatiu que tingué prou efectes agitatus i intel·lectuals com per atorgar-li una agraïda consideració.

Quant als forans, tots fan contribucions de mèrit. Recerques de molt abast que la universitat franquista no podia fer. Però no tots són iguals. El decisiu és Pierre Guichard, i de molt. Un jove francès, implicat en la possibilitat d'aturar la Guerra d'Algèria, per veure d'evitar la independència, de fer qualque cosa, que fa dos llibres extraordinaris sobre al-Andalus que ho capgiren tot. Després hi ha Pierre Bonnassie, que actualitza en termes moderns el medievalisme tradicional català. Guichard-València, Bonnassie-Catalunya Principat. Un tall, un altre tall. El ressò de Guichard a València és enorme, decisiu. A Catalunya-Principat no en tenc constància fora de l'àmbit de recerca que jo hagi pogut promoure o emparar.

L'al·lusió als medievalistes forans no ens hauria de fer creure que vostè no fos crític respecte de la producció historiogràfica europea del moment. Cal esmentar, en aquest sentit, el col·loqui sobre «Formació i expansió del feudalisme català» que va tenir lloc a Girona, l'any 1985, del qual era un dels organitzadors. Vostè va dedicar la seva comunicació a recordar que l'expansió feudal cristiana no es va fer sobre un territori "buit" i que per tant no es podia abordar el feudalisme sense estudiar

REIAL MONESTIR DE SANTA MARIA DE PEDRALBES PLANTES, REMEIS I APOTECARIS

Recreació d'un jardí medicinal de l'edat mitjana al claustre del monestir.

Ajuntament de
Barcelona

bcn.cat/
monestirpedralbes

REIAL MONESTIR
DE SANTA MARIA
DE PEDRALBES

la societat que aquest destruïa amb la seva expansió. D'aquell col·loqui, alguns encara recorden que, en el debat posterior, quan una historiadora castellana li va esmentar les aportacions de Duby, vostè, impassible, va afirmar: «Yo no leo a Georges Duby». Per què deia que no el llegia? Com he assenyalat, abans de l'any 1985 encara no se sabia bé com era allò d'al-Andalus. No era, per dir-ho així, un solar vacant. I saber com era, la dispersió i distribució poblacional, les seves mides, el seu ordre, era crucial per estimar l'abast de la destrucció. Jo, per qualque raó, intuïa que era un coneixement decisiu, de gran abast per entendre processos europeus posteriors, com la conquesta infinita del món. Per això mateix vaig ser indiferent a les reticències i incomprendions que el que feia despertava. Justament, les catalanes, les conquestes vull dir, eren magníficament fetes i comptaven amb possibilitats

Saber com era al-Andalus, la distribució poblacional, les seves mides, el seu ordre, era crucial per estimar l'abast de la destrucció. Jo intuïa que era un coneixement decisiu, de gran abast per entendre processos europeus posteriors, com la conquesta infinita del món ➤

d'estudi sense parangó conegut. No se'n podia aturar l'estudi.

La frase sobre en Duby és incompleta. Crec que era: «Yo no leo a Georges Duby; Georges Duby es mi candidato favorito a papa copto». Una insolència, si vol. Però, de fet, no el llegia després d'haver provat de fer-ho. Allò de *Guerriers et paysans* era trivial i el del *Trois ordres du féodalisme* una simplificació enganyosa. Tot ben ampul·lós. Fugint sempre d'estudi... Tan lluny tot dels historiadors que han formulat en termes sòlids i de decència intel·lectual, completament vigents com Charles Verlinden, el belga. O com el mateix Vicens Vives. Per això no llegia Duby.

En tot cas, a partir dels anys 1980 hi ha una renovació, tant en un pla teòric (recordo per exemple el llibre d'Alain Guerreau sobre el feudalisme), com en la pràctica professional del medievalisme. Vostè, i la gent que treballa amb vostè en un treball en equip, opten per l'arqueologia medieval i en concret per l'estudi dels sistemes hidràulics de les societats andalusines: el 1986 publica un llibre sobre els "qanat(s)" de l'illa de Mallorca, un camp en què continuarà després amb prospeccions a l'est de la Península i també al Iemen. Això el situa, diu vostè mateix en un llibre bàsic de 1988, «als afores del medievalisme». Què el porta a endinsar-se en el terreny de l'arqueologia hidràulica, i quines conseqüències teòriques, o si més no conceptuals, n'ex-

treu? Prendre mides, poder introduir d'una vegada l'exigència de grandàries, de dimensions, de què, de quines estam parlant, de límits, de densitats. S'havia d'acabar amb el maneig especulatiu de poblacions, de gent cap amunt o cap avall. I de no entendre els possibles significats de les distribucions poblacionals en l'espai. Al principi això de l'«espai» va agradar molt, era com una joguina nova. I el de la irrigació també. Noves tecnologies, intensificació agrícola... Va durar poc, però. La càrrega conceptual que hi anava darrere aviat va ser percebuda com el que realment era, una subversió del procediment. Una exigència de rigor que, en el context del guió historiogràfic d'Espanya, mai no podia ser satisfeta. Tot acabava allà mateix; si allà, en aquell «solar», hi havia hagut «moros» que feien tant de gruix, com és que no hi eren ara? Com era això? I aquí els medievalistes forans no hi entraven. No servien per això. Ja en podien venir, de «mètodes nous», tot acabava estibat aquí. Era destapar el joc, tot.

Aquesta especialització concreta no ha de fer oblidar que vostè és, i amb això tornem a l'inici de tot, fonamentalment un *homme de lettres*, és a dir, un escriptor. Així, en la darrera dècada, ha publicat en diversos registres, i sempre amb un biaix crític: des de l'article periodístic al diari *El País* fins a l'assaig a les revistes (*L'Espill* en particular, *Faventia*, *L'Avenç* mateix), i ha prologat una traducció del clàssic de Bartolomé de las Casas sobre la destrucció de les Índies. En un moment en què els intel·lectuals, i els historiadors en particular, han perdut presència en l'espai públic, quina intenció té aquesta part de la seva contribució? No, no sóc un *homme de lettres*. Me falta afició i afecció per la literatura per a ser-ho. No m'agraden els contemporanis. I menys els que escriuen. He llegit molt poc, de fet. Capficat sempre en els mateixos problemes, giravoltant-los.

També en els darrers anys ha traduït un relat de Joseph Conrad (una tria ben coherent) i, sobretot, ha publicat dos llibres de narrativa breu, *El Terme de Manacor* (2007) i *Trenc d'alba* (2009), amb un rerefons autobiogràfic implícit, encara que literaturitzat, i amb una preocupació per l'estil. Per què s'ha centrat particularment en els anys de la infantesa a l'hora d'evocar els records? Quins models literaris, o quins autors, ha tingut en compte a l'hora de posar-se a escriure? El meu interès per la meua infantesa no és perquè sigui jo, sinó per un poble després de la guerra civil. Jo mai no m'atreviria a considerar que qualsevol episodi de la meua vida tenguí rellevància per ser contada a altres, en especial a desconeguts. Però resulta que és l'única infantesa a prop que tenc. Una única matèria per a relatar aquell abús d'uns vencedors que ara ningú no coneix, que resulta que no hi eren.

No hi cap preocupació per l'estil. Procur escriure com xerraven llavors. I no m'he inspirat en cap autor o tradició literària, almenys de la qual en tenguí consciència. ■